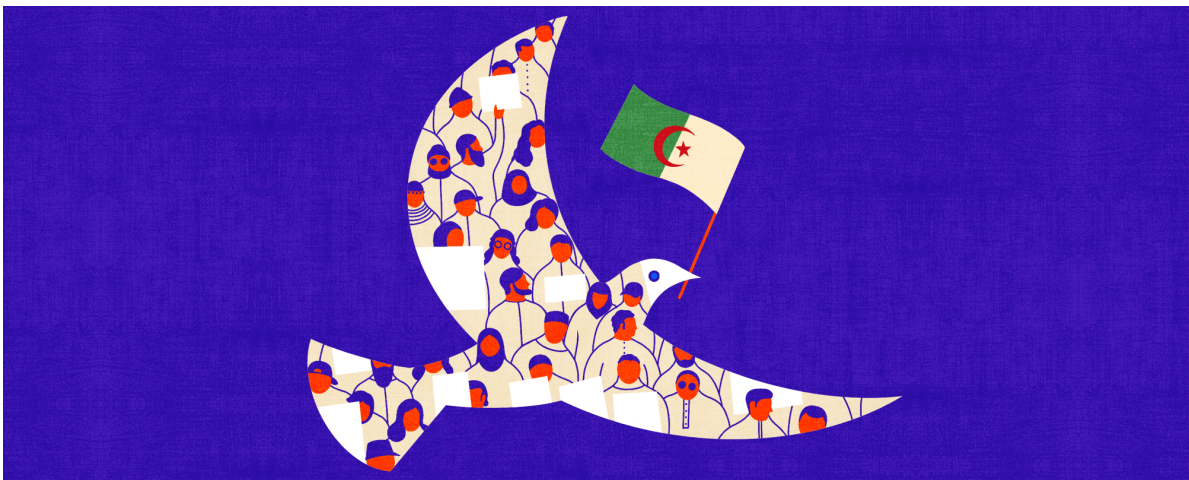

Imaginant un nou espai polític: el poder dels joves i la protesta pacífica a Algèria

Jessica Northey

Il·lustració de [Carole Hénaff](#)

El 16 de febrer de 2019, a Kherata, a l'est d'Algèria, es van organitzar marxés de protesta després de la decisió inconstitucional d'Abdelaziz Bouteflika de presentar-se per cinquena vegada al mandat presidencial. L'impuls va anar creixent fins que, el divendres 22 de febrer, centenars de milers de persones van baixar als carrers. Els algerians van manifestar-se a totes les ciutats, incloent-hi la capital Alger, on les protestes estaven prohibides des del 2001. A la simbòlica oficina central de correus d'Alger i a les places públiques de tot el país, joves, dones, nens i homes es van reunir pacíficament mentre recuperaven aquests espais i derruïen el mur de la por en una exhibició extraordinària de compromís ciutadà [1].

A més d'una comprensió més profunda de les complexitats de la Constitució algeriana, després d'anys d'exclusió de la vida política, abans i durant les manifestacions els joves algerians en particular van desenvolupar ràpidament un alt nivell de consciència política. Des de cançons polítiques en els estadis de futbol fins a un nombre significatiu d'actes de vaga en diversos sectors, passant per la participació de base al sector social, la consciència política i el compromís van augmentar exponencialment.

El moviment civil que en va resultar i que es va desplegar durant el 2019 i el 2020 es va conèixer com a Hirak. Les seves causes subjacents són profundes. Els algerians ja no

accepten elits irresponsables, es neguen a ser humiliats per la manca de respecte dels governants cap als ciutadans comuns (coneguda com a *hogra*) i estan cansats de la corrupció i la mala gestió dels recursos del país.

El moviment Hirak es va centrar en la democràcia, l'estat de dret i la justícia social. Podríem dir que aquests també eren els objectius de llarga data de les declaracions polítiques de la Unió Europea, des del Procés de Barcelona el 1995. El Procés de Barcelona tenia com a objectiu fomentar el suport a les institucions democràtiques i enfortir l'estat de dret i de la societat civil en el Mediterrani. A la pràctica, la implementació d'aquests objectius va ser limitada. En particular, aquest va ser el cas a Algèria, on hi havia profundes sospites sobre els interessos subjacents de la UE, la seva preferència per la liberalització comercial, la seva obsessió pels controls de seguretat i immigració, així com també les seves relacions de poder asimètriques i la seva tendència a intentar dominar [2].

La implementació del Procés de Barcelona va ser limitada. En particular, aquest va ser el cas a Algèria, on hi havia profundes sospites sobre els interessos subjacents de la UE, la seva preferència per la liberalització comercial i la seva obsessió pels controls de seguretat i immigració

En gran manera aliè a allò que consideraven els actors internacionals deshonestos, el missatge que anunciava el Hirak va ser sempre d'unitat, pau i solidaritat. Els manifestants entonaven càntics que deien que l'exèrcit i el poble eren germans, *jeich chaab khawa khawa*, i proclamaven el principi de la protesta pacífica, *silmiya*, fet que va permetre desviar amb eficàcia la resposta violenta de l'Estat. Durant les marxas setmanals, els manifestants utilitzaven consignes, humor, creativitat i obres d'art per desafiar la corrupció, l'autoritarisme, l'imperialisme, la interferència neocolonial i els models d'explotació capitalistes. Els recents casos de corrupció relacionats amb polítics d'alt rang havien fet enfadar la població. Mentre que els polítics d'elit i els líders empresarials desviaven diners, els algerians comuns seguien patint les mesures d'austeritat relacionades amb la caiguda del preu del petroli de la qual depèn l'economia algeriana. El Hirak va desafiar activament aquestes injustícies locals a escala global.

Per entendre aquestes protestes transformadores en el context mediterrani, és essencial explorar els desenvolupaments i les reivindicacions clau del Hirak després del febrer del 2019. En segon lloc, també és important reavaluar la política de conflicte i el repertori d'accions que van sorgir a Algèria. Què va inspirar aquestes accions, com en són de similars a altres moviments de la regió i com s'han inspirat més enllà de les seves fronteres? En tercer lloc, com d'internacionalista és el moviment Hirak i quin paper hi han desenvolupat els participants internacionals? Per últim, quines lliçons han après la UE i tots els estats i societats del Mediterrani sobre les polítiques que emmarquen la regió? Com poden contribuir les mobilitzacions del 2019 a l'esforç per aconseguir un espai polític comú al

Mediterrani, basat en el respecte, l'intercanvi i la solidaritat en comptes de la mort i la desconfiança?

Desenvolupaments i reivindicacions polítiques

El Hirak algerià va començar a moure's el febrer de 2019, quan el president Bouteflika va anunciar la seva decisió de presentar-se a unes eleccions disputades i, des d'aquell moment, anticonstitucionals. A la pràctica, la decisió del president de presentar-se a un cinquè mandat infringia diversos punts de la Constitució algeriana. En primer lloc, la Constitució limita clarament els mandats a dos, tal com es va confirmar en una revisió constitucional el 2016. En segon lloc, l'article 102 exigeix que el president lliuri el poder al president del senat en cas d'incapacitat. Bouteflika no havia parlat en públic des que havia patit un ictus el 2013. Ja no prenia decisions polítiques: se suposava que les prenia el cap d'estat de l'exèrcit i el germà del president. Tot i això, les reivindicacions polítiques eren molt més profundes que la simple retirada de Bouteflika, que va tenir lloc el 2 d'abril de 2019. El respecte a la Constitució anava de la mà d'objectius polítics més amplis relacionats amb la justícia, l'estat de dret, la llibertat d'expressió i la fi de l'austeritat. Com que Bouteflika ja no tenia les regnes del poder, ara calia desafiar les estructures de poder més profundes. Això incloïa la inèrcia institucional que frenava el desenvolupament social, polític, cultural i econòmic del país.

Com que Bouteflika ja no tenia les regnes del poder, calia desafiar les estructures de poder més profundes, la inèrcia institucional que frenava el desenvolupament social, polític, cultural i econòmic del país

Els mitjans de comunicació en línia, cada vegada més actius, i els discursos radicals de bloggers com Emir DZ van denunciar la corrupció dels polítics algerians i la hipocresia de les desmesurades elits. Les imatges de corrupció, relacionades amb polítics i líders empresarials, incloent-hi una càrrega de 700 quilos de cocaïna trobada al port d'Orà [3] van fer enfadar els algerians comuns, especialment els joves, que lluitaven contra l'atur. La integritat i la igualtat segueixen sent clau per a la consciència política algeriana, nascuda de la lluita per la democràcia del moviment d'alliberament. Davant d'aquests excessos i crims, el mateix moviment d'alliberament es va veure traït pels polítics, molts dels quals encara ocupaven efectivament un lloc de poder des de la independència de 1962. La presència a les marxes d'herois de la lluita per la independència, com Djamilia Bouhired, va reforçar la legitimitat del Hirak com a continuació de la lluita per la justícia i la descolonització.

La falta d'un govern transparent, l'absència d'un poder judicial i un estat de dret independents i l'augment de la corrupció van ser el nucli de les denúncies contra el clan Bouteflika més ampli, rebatejat pel Hirak com *Issaba* (els bandits). Les polítiques

públiques van ser desafiades activament durant el Hirak, però també durant les múltiples vagues de l'any anterior que havien fet metges, professors, treballadors de la indústria i aturats, entre altres. Una educació i una assistència sanitària millors eren les demandes clau. La decisió de Bouteflika de buscar assistència sanitària a Suïssa va subratllar el fracàs del sistema sanitari algerià i la hipocresia dels seus governants.

Les queixes es van emmarcar col·lectivament contra un règim que havia perdut el contacte amb el poble. El govern havia imposat l'austeritat a la població després d'anys d'abundants programes d'inversió que havien produït una mínima creació de llocs de treball locals. Aquests programes van des de la construcció de carreteres fins a infraestructures, en gran part implementats per empreses xineses, fins al punt que el govern xinès va finançar públicament la nova Òpera d'Alger per agrair a Algèria l'enorme nombre de contractes d'obra pública que havia aconseguit. Desafiant això, els manifestants també van exigir la fi de l'explotació i l'extractivisme capitalista per part dels països occidentals. Els europeus tenien un gran interès particular en les indústries d'hidrocarburs, per la qual cosa la majoria dels recursos algerians sortien del país. Els manifestants locals i nacionals feia temps que desafiaven la decisió d'imposar la controvertida indústria extractiva del *fracking* al sud d'Algèria i destacaven els riscos que això suposava per a la fràgil capa freàtica, els entorns locals i les poblacions.

A tota Algèria, els joves van tenir un paper predominant en aquesta mobilització i en la solidaritat social que va sorgir simultàniament. Tres quartes parts dels algerians tenen menys de 30 anys. Els objectius i les ambicions dels joves, en el centre del moviment, inclouen el desig d'un nombre significatiu de llocs de treball i el dret a participar en la vida política, social i econòmica del país. En tenir cura dels manifestants malalts o ferits, proporcionar aliments i netejar després de les marxes, els joves van demostrar la seva disposició a determinar activament la naturalesa de les marxes com a profundament pacífiques, inclusives i com una celebració positiva de la cultura i l'hospitalitat algerianes.

El 2020, la pandèmia mundial va acabar amb les marxes físiques del Hirak. No obstant això, la solidaritat i el compromís social sorgits persisteixen com una de les seves eines més poderoses. Els joves han estat desinfectant les ciutats i proporcionant aliments a famílies vulnerables o aïllades afectades pel coronavirus. El moviment Hirak ha demostrat una longevitat impressionant, amb més de cinquanta-quatre setmanes de marxes. El president es va retirar i els polítics i els líders empresarials van ser arrestats. La seva resistència indica un potencial impacte durador sobre la societat algeriana. La unió d'homes, dones, generacions i ètnies en la lluita per la democràcia, superant els intents de divisió, serà el seu llegat perdurable i les seves demandes polítiques seguiran sent clares.

Repertori de les protestes

Les profundes desigualtats estructurals i la injustícia social ocupaven un lloc central en els missatges del Hirak. Les pancartes, les consignes i les cançons descrivien les fonts del descontentament: una mala gestió dels recursos naturals d'Algèria, el paper dels EUA i les antigues potències colonials i l'absència d'una democràcia real. La detenció de

manifestants polítics, sovint per motius ficticis, com ara el fet de portar la bandera amaziga, va ser vista com una profunda injustícia, una provocació i un intent de dividir els algerians, tot i que aquest plantejament va produir l'efecte contrari pel govern, perquè els algerians van sortir amb el vestit regional tradicional, celebrant la diversitat i la riquesa cultural dels seus patrimonis. Aquest orgull de les cultures nacionals també va esdevenir una part important del repertori d'accions durant les protestes.

La presència a les marxes d'herois de la lluita per la independència, com Djamilia Bouhired, va reforçar la legitimitat del Hirak com a continuació de la lluita per la justícia i la descolonització

El progrés constant de la societat de base també va facilitar l'organització i la mobilització pacífica dels manifestants. Això els va proporcionar espais i xarxes per reflexionar de manera constructiva sobre la vida política i l'experiència del compromís cívic. Les associacions algerianes s'havien estat organitzant des que la Llei d'Associacions de 1990 va obrir el camp associatiu. Tot i el violent conflicte dels anys noranta, l'activisme associatiu havia anat augmentant. Les associacions socials, de drets humans, mediambientals, patrimonials i culturals, si no manifestament polítiques, havien creat espais on els algerians podien organitzar-se col·lectivament, contribuir al capital social i reflexionar sobre el futur [4]. En combinació amb la mobilització dels joves en espais públics, estadis i altres espais esportius [5], aquest activisme quotidià ha contribuït a allò que Asef Bayat descriu com a "no moviments". Són "una forma de pràctiques no intencionades i disperses però bel·ligerants de persones i famílies per millorar les seves condicions de vida" [6]. Molts algerians ja s'havien mobilitzat com a comunitat de base i estaven disposats a recuperar l'espai polític i públic d'una manera ordenada i pacífica.

L'ús de consignes com la *silmiya* (protesta pacífica) va permetre que diversos grups s'unissin políticament. La participació en el debat polític incloïa fòrums públics a les escales del Teatre Nacional, sopars col·lectius del Ramadà als carrers d'Alger i la participació activa dels estudiants dins i fora de les universitats, recuperant l'espai públic que havia estat silenciada durant tant de temps.

Internacionalisme

Quin paper han desenvolupat els participants internacionals en aquests esdeveniments i fins a quin punt és internacionalista el Hirak des de la seva perspectiva? Històricament, els participants internacionals han tingut un lloc disputat a Algèria. Els principis de sobirania nacional i no interferència són fonamentals per a la cultura política algeriana. La tendència de la diplomàcia europea a adoptar un plantejament ahistòric xoca amb les reivindicacions algerianes de veritat i justícia, incloent-hi la veritat sobre els crims europeus comesos a la Guerra d'Independència. Els objectius de promoció de la democràcia es van quedar pel camí perquè els europeus no van entendre, i molt menys donar suport, a Algèria durant la

Dècada Negra dels anys noranta [7]. Fa poc que Darbouche ha escrit que la UE ha aconseguit instal·lar una forma de diàleg euro àrab basat en “les pors europees en comptes de les preocupacions socioeconòmiques de la regió” [8]. Això ha apuntalat la seva incapacitat de donar suport a la reforma democràtica real que els ciutadans han exigint durant tant de temps i la seva relativa absència tant en la diplomàcia com en les opinions al voltant del Hirak.

La tendència de la diplomàcia europea a adoptar un plantejament ahistòric xoca amb les reivindicacions algerianes de veritat i justícia, incloent-hi la veritat sobre els crims europeus comesos a la Guerra d'Independència

Les posicions i les declaracions polítiques de la UE han intentat emmarcar la regió del sud del Mediterrani en termes d'un espai perillós i dividit, en comparació amb la costa nord unida i pacífica, consolidant encara més les tendències negatives i les relacions de poder desiguals [9]. La manca d'un diàleg significatiu sobre la democràcia en la interacció UE-Algèria deriva de plantejaments “altament eurocentristes, basats en l'interès, de dalt a baix” i “despolititzats, tecnocràtics i altament titulitzats” [10]. Els trops negatius de divisió i desunió a Algèria abunden en els mitjans de comunicació, en els discursos internacionals i nacionals i en el món acadèmic [11]. Més enllà dels seus èxits immediats, un dels esdeveniments clau del Hirak és el desafiament d'aquests trops negatius sobre Algèria i, a nivell més ampli, la regió sud del Mediterrani.

En recuperar l'esfera pública d'una manera pacífica i unida, el Hirak va connectar-se amb expressions més àmplies de descontentament mundial i internacionalisme. Això incloïa les de Sudan, Iraq i el Líban, on el 2019 els manifestants també reclamaven justícia i participació davant d'elits corruptes i divisòries. Aquests moviments, sens dubte, van inspirar i es van inspirar en el Hirak algerià.

Durant el Hirak, els algerians van desafiar els participants internacionals amb humor i creativitat a les seves pancartes i consignes que denunciaven la interferència francesa o l'hegemonia dels Estats Units, per exemple sobre el sector dels hidrocarburs. Aquests desafiaments a l'ordre neoliberal i a les estructures capitalistes, que es considera que es beneficien dels recursos algerians, van coincidir amb altres moviments internacionals que van obtenir un suport encara més ampli.

Igualment important va ser el paper de la diàspora algeriana. El 8 de març, Dia Internacional de la Dona, milers de persones van manifestar-se a París. Es van formar grans moviments que es van reunir en espais d'importància simbòlica al Regne Unit, Alemanya, EUA i el Canadà, fet que va tornar a connectar tots els algerians en una xarxa internacional de suport.

Les identitats i cultures transnacionals, i la solidaritat amb la causa palestina en particular,

uneixen les poblacions algerianes i del sud del Mediterrani en una identitat política que transcendeix les fronteres. Comparteixen les injustícies i queixes històriques, les mentides i la manca de justícia pels crims comesos per les potències europees. El Hirak ofereix una oportunitat per tornar a examinar la història, els rols polítics i els espais. Permet fer sorgir una nova forma de diàleg amb uns joves empoderats que poden tornar a implicar-se en la història del Mediterrani.

Lliçons per a un nou espai polític

L'escriptor caribeny Edouard Glissant va parlar el 1998 de les dificultats d'Europa per obrir-se i entendre els seus veïns, durant molt de temps considerats els "altres", i va suggerir que "és difícil perdre el costum, sobretot quan s'ha conquerit, dirigit i dominat el món" [12]. Va argumentar que caldria un canvi de consciència i imaginació en els europeus per permetre una inclusió profunda i l'obertura d'Europa. De la mateixa manera, a *Poetics of Relation*, defensava el "dret a l'opacitat" de l'"altre" oprimint i el dret a no ser entès, el dret, simplement, a existir de manera diferent [13]. La tradició occidental de mesurar i jutjar, creant jerarquies com feien els règims colonials, ha impedit l'acceptació de la diferència i ha apuntalat les estructures d'opressió.

Les estructures socials bàsiques de què depenem sovint estan infrafinançades o privatitzades, les comunitats estan fragmentades i la solidaritat social s'ha erosionat. L'eurocentrisme fracassa a banda i banda del Mediterrani

En un moment d'inflexió mundial amb la pandèmia del coronavirus, Europa necessita reflexionar ara sobre la seva història. Els europeus poden aprendre de la impressionant mobilització social durant 56 setmanes de protesta a Algèria i moviments similars a Iraq, el Líban i Sudan, per reconstruir les seves pròpies comunitats trencades i repensar les estructures explotadores de les seves economies.

La pandèmia mundial ha posat de manifest les limitacions del model capitalista occidental. Les estructures socials bàsiques de què depenem sovint estan infrafinançades o privatitzades, les comunitats estan fragmentades i la solidaritat social s'ha erosionat. L'eurocentrisme fracassa a banda i banda del Mediterrani. El mite del Mediterrani del sud com a espai perillós i del nord com a pacífic s'esfondra quan comparem els tipus de protesta a França i Algèria durant l'últim any. La unitat als carrers d'Alger durant el moviment pacífic del Hirak necessita primer un reconeixement, més que una desconstrucció en l'anàlisi acadèmica dissenyada per desmentir les credencials democràtiques o el potencial de reforma de la societat algeriana.

Els manifestants algerians han donat a conèixer problemes d'importància mundial: la responsabilitat, la corrupció i la ruptura del model capitalista, l'augment de l'autoritarisme

i el fracàs de la protecció del nostre entorn. Ho han fet no només protestant, sinó també oferint un model i uns valors alternatius. En promoure la solidaritat social, la diversitat cultural, l'activisme ambiental i un debat polític més ampli i compromès, els algerians estan recuperant el seu entorn i els seus espais culturals i polítics en un moviment urgent per reformar la societat per a un futur més just i sostenible.

Documentant aquesta evolució, comentaristes com Yahia Zoubir han reconegut el Hirak pel seu valor inherent, com el “desenvolupament impressionant” d’una “societat civil poderosa, amb increïbles habilitats organitzatives i no violentes” [14]. Aquesta unió de la societat algeriana, que desafia els estereotips d’apatia, divisió i violència, ha comportat un sentiment de pertinença col·lectiva. Ha creat un nou espai polític en el qual es podrien produir reflexions i debats, un espai que podria transcendir les fronteres del Mediterrani si hi hagués prou reconeixement, imaginació i voluntat política.

REFERÈNCIES

- 1 — Northey, J, & Guemar, L (2019). Algeria breaks the Wall of Fear, in *Open Democracy*. Disponible [en línia](#).
- 2 — Darbouche, H. (2008). Decoding Algeria’s ENP policy: differentiation by other means? *Mediterranean Politics* 13 (3): 371-389; Bicchi, F. (2006) “Our size fits all”: normative power Europe and the Mediterranean. *Journal of European Public Policy* 13 (2): 286-303.
- 3 — BBC News online, *Algeria seizes 700kg of cocaine on container ship*, 21 de maig del 2018. Disponible [en línia](#).
- 4 — Northey, J. (2018). *Civil Society in Algeria*. London: I.B.Tauris; Ben Nefissa, S. (2002). *Pouvoirs et associations*. Paris: CNRS Editions.
- 5 — Hecking, B. (2017). *Algerian Youth on the Move*, a Crowley, P (ed) *Algeria: Nation, Culture and Transnationalism* (Liverpool: Liverpool University Press): 184-202.
- 6 — Bayat, A. (2013). The Arab Spring and its surprises. *Development and Change*, 44 (2): 587-601.
- 7 — Roberts, H. (2002). Dancing in the dark: the European Union and the Algerian drama. *Democratization* 9 (1): 106-34.
- 8 — Darbouche, H. (2008). Decoding Algeria’s ENP policy: differentiation by other means? *Mediterranean Politics* 13 (3): 377.
- 9 — Huber, D (2019). Medreset policy lecture. Disponible [en línia](#).
- 10 — Cebeci, M. (2019). Problematizing Effectiveness and Potential of EU policies in the Mediterranean, *Medreset Policy Papers*, (8) Abril 2019. Disponible [en línia](#).
- 11 — Benkhaled, W and Vince, N. (2017). Performing Algerianness: The National and Transnational Construction of Algeria’s ‘Culture Wars’ a Crowley, P (ed) *Algeria: Nation, Culture and Transnationalism* (Liverpool : Liverpool University Press) : 243-269.
- 12 — Glissant, E. (1998). L’Europe et les Antilles, entrevista a *Mots Pluriels*, No. 8 (Octubre). Disponible [en línia](#). Traduccions de l’autora. (Text original: “qu’on ne perd pas facilement ses habitudes, surtout quand on a conquis le monde, régi le monde, dominé le monde”).

- 13 — Glissant E, and Wing, B. (2010). *Poetics of Relation*. Michigan: University of Michigan Press.
- 14 — Zoubir, Y. (2019) The Algerian Crisis: Origins and Prospects for a "Second Republic," 21 de maig del 2019, Aljazeera Centre for Studies Report. Disponible [en línia](#).

Jessica Northey

Jessica Northey és professora adjunta del Centre for Trust, Peace and Social Relations de la Universitat de Coventry. Treballa a Algèria des del 2007 i és autora del llibre *Civil Society in Algeria: activism, identity and the democratic process* (I.B. Tauris, 2018). Actualment és la investigadora principal del projecte "Imaginar el futur: compromís dels joves amb els reptes ambientals per crear mitjans de subsistència nous i sostenibles" del programa Youth Futures d'Algèria, finançat per la British Academy. També és investigadora del projecte "Els joves, violència i transformació del conflicte: explorar la mobilització en la violència i el paper dels joves en la construcció de la pau", finançat per Ferguson Trust.